

Ціннісні орієнтири української інтелігенції у трансформаціях сучасності / «Розвиток суспільних наук: європейські практики та національні перспективи»: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Львів, 28–29 листопада 2014 року). – Львів: ГО «Львівська фундація суспільних наук», 2014. – С. 9–11.

Ціннісні орієнтири української інтелігенції у трансформаціях сучасності

Незалежне існування України, перехід на новий політичний режим, окрім ейфорії від здобуття довгоочікуваної свободи, призвело до проблем в організації гармонійного функціонування усіх сфер суспільного життя. Так, Україна відстає від передових країн світу за параметрами економічного, соціального розвитку та рівнем демократичності [3, с. 7].

Єдино прийнятого визначення поняття «інтелігенція» немає. Ми зустрічаємо різне трактування та розуміння цього терміна, різне ставлення до інтелігенції як соціального явища. Проте, ми можемо виокремити характерні риси класичної моделі інтелігенції – гармонійно розвинена цілісна особистість з високим рівнем моралі та сповіданням високодуховних цінностей. Інтелігенція, особливо в періоди суспільних змін, виконувала місію: зберегти національні духовно-моральні, культурні цінності та історичну пам'ять народу. Гармонійне поєднання раціонального та чуттєвого дозволяє їй виступати «провідником» національної традиції між поколіннями, зокрема в періоди соціальних трансформацій.

За радянських часів в наукових колах «інтелігенцію» прирівнювали до американського відповідника «інтелектуали». Ця тенденція цілком закономірна: «попит на інтелектуала обмежувався потребою в професійних технологах, здатних вправно маніпулювати людською свідомістю на догоду владі» [2, с. 25]. Крім цього, з др. пол. ХІХ ст. поняття «інтелігенція» поширилось в соціологічній науці. В європейській культурі «інтелігенцією» позначають суспільну верству, представники якої займаються професійно розумовою, творчою працею. В даному значенні інтелігент – це представник інтелектуальної діяльності, чим і відзначається, перш за все, його роль в соціальній структурі суспільства. Таким чином, «інтелігенція» позбавляється ідеалістичного сенсу німецької філософії

к. XVIII – поч. XIX ст. Однак, у Східній Європі, в Україні зокрема, поширене все ж таки розмежування понять «інтелігент» та «інтелектуал». Саме духовність є найголовнішим компонентом усіх сфер людського буття, того простору, де людина має можливість реалізувати власну родову сутність. Цей простір утворює культура як сфера, де людина одержує можливість жити по-людськи. Тобто, інтелігент – це культурна особистість, яка реалізує певне ставлення до світу, живе відповідно до певних моральних настанов. Інтелігентність визначається не належністю до якоїсь професії, а особливою «настановою душі» [2, с. 22-23]. Так, ми можемо виділити серед інтелектуалів представників інтелігенції, проте, ми не можемо ототожнювати ці два поняття. Інтелектуали – поширене явище в структурі суспільства, масовість якого позбавляє інтелігенцію винятковості як соціального явища.

В останні десятиліття спостерігається процес масової інтелектуалізації середнього класу [4, с. 10]. Інтелектуали у своїй більшості поглинаються середнім класом, проте мають можливість впливати на соціальні інтеграції із властивими їм уявленнями про бажаний рівень життя, соціальні права, справедливість тощо, тобто задавати суспільству параметри його існування. Такі уявлення набувають нормативного характеру, адже приймаються суспільством як належні. Інтелігенція, у свою чергу, не відчуває власної затребуваності.

Ситуація поглиблюється і своєрідним розчаруванням в продуктивності людського розуму, що досягає значних висот у пізнанні навколишнього світу, але й все більше посилюється його саморуйнація [1, с. 162]. З одного боку, ми спостерігаємо потужний інформаційний потік, наукові досягнення, технічний прогрес. Проте, з іншого боку, людина у XXI ст. перебуває в інертному, депресивному, апатичному стані. Вона є споживачем, який відчуває байдужість до оточуючої реальності й потребує постійно нових вражень. Сучасне суспільство скептично сприймає мораль та естетичні погляди. Сьогодні потреба виникає більше в матеріальних благах, ніж духовних. Виходячи з цього, суспільного значення дедалі більше набувають інтелектуальні представники середнього класу, які займаються, в основному, розумовою діяльністю. Глобальні світові зміни призвели до трансформації свідомості суспільства, інтелігенції зокрема. Світ –

інформаційний та інтелектуалізований. Нові технології охопили усі сфери: виробництва, побуту, суспільної організації, політики, культури тощо.

Середній клас Заходу, Центральної Європи якісно відрізняється від середнього класу України. Проблема полягає не стільки у професійній підготовці, скільки в елементарних, проте таких вагомих, передумовах розуміння цінностей. Нещодавні події в Україні – Євромайдан, російська анексія Криму – змусили задуматися громадян про такі звичні для передових країн Європи речі як честь, гідність та свобода громадянина. Інтелігенція виступає головним «критиком» та «рефлексом» громадянської поведінки, спонукає суспільство до самоусвідомлення та корекції ціннісного вибору. Переважний вибір правильних ціннісних орієнтирів формує повноцінне громадянське суспільство, запобігає його деградації.

Література

1. Горбань А. В. Интеллигенция как структурообразующий элемент гражданского общества / А. В. Горбань. – Симферополь: Ариал, 2010. – 279 с.

2. Горський В. С. Проблема виховання «нової інтелігенції» в сучасному українському суспільстві / В. С. Горський // Інтелігенція – гуманна об'єднувальна сила суспільства / Відп. ред. І. Ф. Курас. – К.: Стилос, 1999. – С. 22–27.

3. Курас І. Ф. Інтелігенція в сучасному світі / І. Ф. Курас // Інтелігенція – гуманна об'єднувальна сила суспільства / Відп. ред. І. Ф. Курас. – К.: Стилос, 1999. – С. 5–7.

4. Лой А. Зникаюча інтелігенція у трансформаціях сьогодення / Анатолій Лой // Філософська думка. – 2014. – № 2. – С. 7–16.